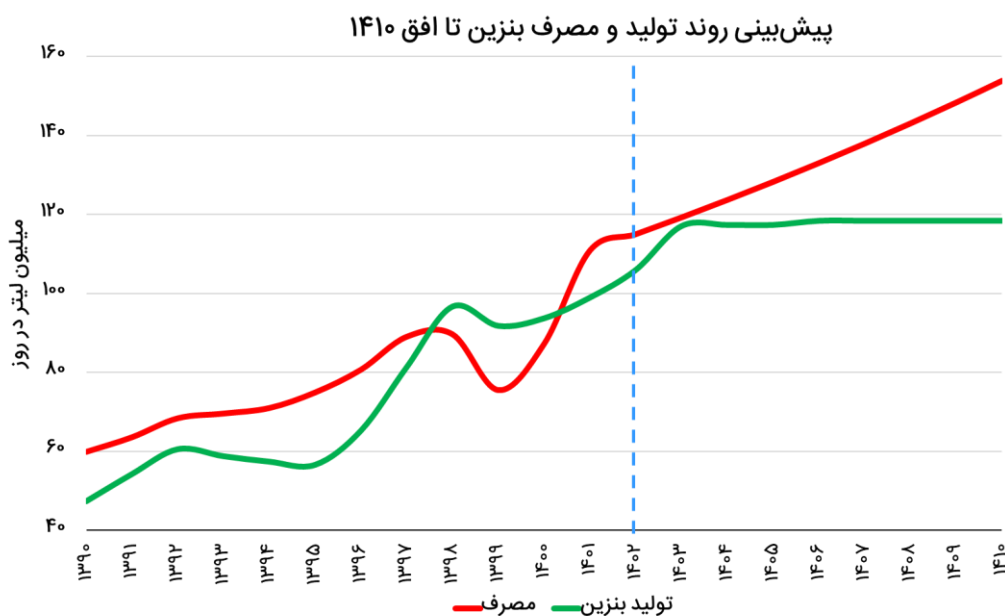

چالش ناترازی بنزین از منظر تولید و مصرف^۱

در سال ۱۴۰۲، به ترتیب حدود ۱۱۸ و ۱۱۷ میلیون لیتر در روز بنزین تولید و مصرف شده که با فرض ادامه روند رشد مصرف نسبت به سال‌های گذشته، پیش‌بینی می‌شود میزان مصرف این فرآورده در سال ۱۴۰۳ به حدود ۱۲۸ میلیون لیتر در روز افزایش پیدا کند. در این صورت، کشور با ناترازی حدود ۱۰ میلیون لیتری بنزین و هزینه بیش از ۲ میلیارد دلاری برای واردات آن مواجه خواهد بود.

بیان مسأله

بنزین تنها فرآورده پالایشگاهی است که تولید آن از مصرفش کمتر است. مصرف بنزین در سال ۱۳۹۷ حدود ۸۹ میلیون لیتر در روز بوده، در حالی که مقدار تولید آن در همان سال حدود ۸۱ میلیون لیتر در روز بوده است. این میزان از مصرف موجب شد تا کشور نیاز به واردات بنزین داشته باشد. با افتتاح پالایشگاه ستاره خلیج فارس، تولید بنزین کشور در سال ۱۳۹۸ به حدود ۹۷ میلیون لیتر در روز افزایش یافت و ایران به صادرکننده بنزین تبدیل شد. هر چند که مصرف بنزین در پی شیوع کرونا، در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ کاهش یافت اما بررسی روند آن در بازه زمانی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰، میانگین نرخ رشد ۶ درصدی را نشان می‌دهد. در صورت ادامه این روند رشد، پیش‌بینی می‌شود که مصرف بنزین تا سال ۱۴۱۰ به حدود ۱۵۴ میلیون لیتر در روز افزایش یابد.

تحلیل

یکی از ریشه‌های اصلی ناترازی بنزین، عدم سرمایه‌گذاری در بخش‌های زیربنایی است. به‌عنوان نمونه پالایشگاه‌سازی یکی از بخش‌های زیربنایی محسوب می‌شود که در سه دهه اخیر به آن توجه نشده و بعد از ساخت پالایشگاه بندرعباس حدود ۳۰ سال پیش، پالایشگاه نفت خام دیگری در کشور احداث نشده است. البته پالایشگاه میعانات گازی ستاره خلیج فارس در دهه اخیر ساخته شد و این پالایشگاه حدود ۴۰ میلیون لیتر بنزین کشور را تأمین می‌کند و کشور را تا سال ۱۴۰۱ از ناترازی بنزین نجات داد.

^۱ تهیه شده توسط سعید نوری کرم کارشناس گروه انرژی اندیشکده اقتصاد مقاومتی؛ مرداد ۱۴۰۳ (دارای منابع و تحقیقات پشتیبان)

علاوه بر مسأله عدم ساخت پالایشگاه نفت خام در سه دهه اخیر، عوامل مختلف دیگری نیز در افزایش مصرف بنزین و تشدید این ناترازی دخالت دارند که می‌توان به الگوی نامناسب تخصیص و قیمتگذاری بنزین، قاچاق سوخت، عدم توسعه ناوگان حمل‌ونقل عمومی، افزایش خودروهای فرسوده در سطح کشور، تولید خودروهای با مصرف سوخت بالاتر از استانداردهای جهانی و ... اشاره کرد.

مسائل فوق هر یک به سهم خود در ایجاد ناترازی بنزین دخیل هستند که باید نسبت به رفع آن چاره‌جویی شود. در شرایط حاضر مدیریت مصرف سوخت با توسعه ناوگان حمل‌ونقل عمومی، اسقاط خودروهای فرسوده، بهره‌گیری از راهکارهای کاهش مصرف سوخت در خودروهای فعلی و تولیدی و تنوع بخشی به سبد سوخت کشور از جمله راهبردهای اثربخش در کوتاه مدت محسوب می‌شود که باید در کنار راهبردهای بلندمدت همچون افزایش ظرفیت پالایشی به کار گرفته شود. در حقیقت با اجرای راهبردهای کوتاه مدت علاوه بر این که می‌توان مصرف سوخت و ارزشی واردات آن را کاهش داد، می‌توان با صرفه‌جویی ارزی زمینه افزایش ظرفیت پالایشی را نیز در کشور فراهم کرد.

راهبردهای پیشنهادی

راهبردهای کنترل و حل مسأله ناترازی بنزین را می‌توان ناظر بر دو بخش تولید و مصرف تقسیم‌بندی کرد. در بخش تولید راهبردهای زیر پیشنهاد می‌شود:

- ارتقاء کمی و کیفی پالایشگاه‌های نفت خام موجود جهت افزایش تولید بنزین معمولی و یورو
- احداث پالایشگاه‌های جدید با رویکرد تولید مواد شیمیایی و پلیمری (نسل سوم)
- احداث پالایشگاه‌های مقیاس کوچک

راهبردهای «ارتقاء کمی و کیفی پالایشگاه‌های نفت خام موجود» و «احداث پالایشگاه‌های مقیاس کوچک» بازدهی سریع و کوتاه‌مدت دارد. راهبرد «احداث پالایشگاه‌های جدید با رویکرد تولید مواد شیمیایی و پلیمری» نیز بلندمدت محسوب می‌شود. هدف این راهبرد تنها تولید سوخت نبوده و بخشی از سبد محصولات پالایشگاه نیز به مواد پتروشیمیایی اختصاص می‌یابد که این موضوع سبب بهبود اقتصاد و افزایش نرخ بازده داخلی طرح‌های تولیدی مقیاس بزرگ می‌شود.

همچنین به‌منظور پاسخگویی سریع‌تر به مسأله ناترازی بنزین، جلوگیری از اتلاف منابع و سرمایه ملی و کاهش ارزشی ناشی از واردات بنزین باید به راهبردهای بخش مصرف نیز توجه شود. بدین ترتیب می‌توان راهبردهای پیشنهادی زیر را ارائه کرد:

- تنوع بخشی به سبد سوخت کشور
- بهره‌گیری از فناوری‌های نوین کاهش مصرف سوخت در خودروهای تولیدی
- واردات و تولید خودروهای هیبریدی و برقی
- اسقاط خودروهای فرسوده
- اصلاح نظام قیمت‌گذاری بنزین از طریق الگوی پلکانی مبتنی بر الگوی مصرف، قیمت تمام شده بنزین و هزینه-فرصت‌های مطرح